

KOPAONIČKA ŠKOLA
PRIRODNOG PRAVA
SLOBODAN PEROVIĆ

Universitas Iuris
Naturalis Copaonici

MEĐUNARODNA NAUČNA
KONFERENCIJA

PRIMENA PRAVA I PRAVNA SIGURNOST

Zbornik radova 34. Susreta
Kopaoničke škole prirodnog prava
Slobodan Perović

Beograd, 2021. | Tom I

34.
godina

Izdavanje ove publikacije omogućilo je nemačko Savezno ministarstvo za privrednu saradnju i razvoj putem projekta Nemačko-srpske razvojne saradnje "Podrška Ministarstvu pravde u reformi Upravnog suda Srbije", koji sprovodi GIZ.

немачка
сарадња
DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

Implemented by:

giz Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Nalazi, stavovi, mišljenja i preporuke autora izneti u ovoj publikaciji ne odražavaju nužno stavove
Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Projekti i publikacije Kopaoničke škole prirodnog prava predstavljaju poseban interes za UNESCO jer one nesumnjivo doprinose unapređenju ljudskih prava i jačanju Međunarodnog prava. Njihov cilj u potpunosti odgovara tekućem procesu reformi ljudskih prava u okviru sistema OUN.

(Iz obrazloženja Odluke UNESCO o dodeli pokroviteljstva Kopaoničkoj školi prirodnog prava od 6. juna 2005.)

KOPAONIČKA ŠKOLA PRIRODNOG PRAVA – SLOBODAN PEROVIĆ
KOPAONIK SCHOOL OF NATURAL LAW – SLOBODAN PEROVIĆ

Universitas Iuris Naturalis Copaonici

34. Susret

34th Meeting

**PRIMENA PRAVA
I PRAVNA SIGURNOST
APPLICATION OF LAW
AND LEGAL CERTAINTY**

Zbornik radova 34. Susreta Kopaoničke škole prirodnog prava
– Slobodan Perović

Proceedings of the 34th Meeting of Kopaonik School of Natural Law
– Slobodan Perović

MEĐUNARODNA NAUČNA KONFERENCIJA
INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

Beograd, 22. decembar 2021

Belgrade, 22 December 2021

Tom I/Volume I

Beograd, 2021

PERSPEKTIVA EKOCIDA KAO MEĐUNARODNOG KRIVIČNOG DELA

U radu se razmatra mogućnost da ekocid postane međunarodno krivično delo predviđeno Rimskim statutom Međunarodnog krivičnog suda. U radu se ukazuje na istorijat inicijativa koje su pozivale na inkriminaciju ovog dela. Razmatraju se dosadašnji predlozi definicija ekocida i stavlja se akcenat na rad Panela zaduženog za stvaranje međunarodno priznate definicije. Biće sagledano zašto je teško definisati ekocid kao krivično delo koje je opšteprihvaćeno. Sagledavaju se elementi krivičnog dela, zatim stepen namere potrebne za vršenje ekocida, kao i teorijski koncepti koji su se pojavili vezani za ovo pitanje. Razmatraju se elementi koji čine biće ovog krivičnog dela. U članku se takođe analizira i pitanje ko i pod kojim uslovima se može smatrati odgovornim za ekocid. Posebna pažnja se posvećuje pitanju kako je ekocid do sada regulisan u nekim nacionalnim zakonodavstvima, te se vrši komparativna analiza. Ukazuje se i na činjenicu da štetni efekti klimatskih promena značajno doprinose ekocidu, naročito u siromašnim delovima naše planete. Na kraju članka ukazuje se na prepreke koje postoje da bi se ekocid uvrstio u Rimski statut i perspektivi ekocida kao međunarodnog krivičnog dela.

Ključne reči: ekocid, klimatske promene, Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda, životna sredina, međunarodno krivično delo

U V O D

Čovečanstvo je na egzistencijalnoj raskrsnici. Okeani postaju topliji, a ledene kape se tope, zagađenje štetnim gasovima sa efektom staklene bašte sve je intenzivnije, sve više biljnih vrsta i životinjskih izumire. Rast broja stanovnika izaziva

---

Ljubomir Tintor, master prava, doktorand Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu, e-mail: ljubomir.tintor@yahoo.com.

katastrofalne posledice po ekosistem.¹ Evropski parlament je nakon izveštaja o negativnim efektima klimatskih promena pozvao države da ekocid proglase za međunarodno krivično delo i priključe ga drugim međunarodnim krivičnim delima predviđenim Rimskim statutom Međunarodnog krivičnog suda.² Međunarodno pravo ima ulogu u transformaciji našeg odnosa sa svetom prirode, menjajući taj odnos od uništavanja prirode ka životu u harmoniji sa prirodom. Ekocidom se danas nezvanično smatra svaka protivpravna ljudska aktivnost koja krši principe ekološke pravde, znatnim oštećivanjem ili uništavanjem ekosistema.³ Sam izraz ekocid nije nov, već je počeo da se pojavljuje 70-ih godina prošlog veka kao odgovor na uništavanje životne sredine usred ratnih dejstava. Od tada se ovaj termin koristi za označavanje devastacije životne sredine, uništavanje biljnog i životinjskog diverziteta ili uništavanje krajolika izazvanog ljudskim dejstvima bilo u ratnom ili mirnodopskom periodu. Termin se koristi i za štetu koju izazivaju globalni problemi životne sredine poput klimatskih promena. Naročito ako se znaju razmere i posledice klimatskih promena širom planete, koje su katastrofalne i menjaju izgled planete. O ekocidu kao međunarodnom krivičnom delu se naročito počelo razmišljati u poslednjoj deceniji s obzirom na efekte koje izazivaju klimatske promene. Postoje ideje da se izazivanje klimatskih promena treba smatrati sastavnim delom krivičnog dela zločina protiv mira. Ekocid za sada nije prepoznat kao međunarodno krivično delo od strane Ujedinjenih nacija, iako postoje značajne tendencije u tom pravcu.

Cilj ovog članka je da pruži analizu elemenata krivičnog dela ekocida i pokuša da ga definiše, utvrdi njegov odnos sa klimatskim promenama imajući u vidu da klimatske promene imaju neupitan uticaj na ekosistem. U članku će biti izloženi i različiti koncepti viđenja ekocida kao krivičnog dela i pokušaće se dati odgovor na pitanje ko se može smatrati odgovornim za ovo delo. Zatim će se izložiti istorijski razvoj ovog krivičnog dela i razvoj ideje da se ekocid proglasi za međunarodni zločin predviđen Rimskim statutom Međunarodnog krivičnog suda. Kroz komparativnu analizu biće ukazano na to kako je ovo delo regulisano u nekim nacionalnim krivičnim zakonima poslednjih godina. Na kraju u poslednjem delu rada razmotriće se potencijal da ovaj protivpravni akt postane opšteprihvaćeno međunarodno krivično delo.

¹ Sailesh Mehta, Prisca Merz, „Ecocide - A New Crime against Peace“, *Environmental Law Review*, Vol. 17, No. 1, 2015, 3-7; Global warming of 1.5°C Report 2019 Intergovernmental Panel on Climate Change https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2019/06/SR15_Full_Report_High_Res.pdf, 31.7.2021.

² Statement by Government Republic of Vanuatu 7th decembre 2019, https://asp.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/ASP18/GD.VAN.2.12.pdf, 31.07.2021.

³ Franz Broschimmer, *Ecocide: A Short History of Mass Extinction of Species*, Pluto Press, 2002, 88.

POJAM KRIVIČNOG DELA EKOCIDA I NJEGOVA ISTORIJA

Pozivi da se ekocid proglasi za krivično delo datiraju još od 70-ih godina prošlog veka. Tvorcem pojma ekocid smatra se Galston (Arthur Galston) koji je 1972. godine masovno uništavanje ekosistema nazvao ekocidom.⁴ U okviru uvodnog izlaganja iste godine tokom konferencije u Štokholmu na kojoj je doneta i Štokholmska deklaracija Ulof Palme (*Olof Palme*) je rat u Vijetnamu nazvao pravim ekocidom. Na inicijativu Indire Gandi (*Indira Gandhi*) osnovana je radna grupa koja je trebala da izradi nacrt Konvencije o ekocidu.⁵ Tokom konferencije održano je mnogo nezvaničnih paralelnih događaja, uključujući „Narodni samit“. Na ovom Samitu, učesnici su razgovarali o stvaranju zakona o ekocidu.⁶ Nacrt je podnet Generalnoj skupštini UN 1973. godine. U nacrtu je ekocid definisan kao „Nepopravljiva šteta koju je čovek svesno ili nesvesno naneo životnoj sredini u vreme rata ili mira“.⁷ U nastavku se delo ekocida definiše kao namera „da se poremeti ili uništi, u celini ili delimično, ljudski ekosistem“, međutim nije navedena opšta definicija šta je ekocid već se on sagledava samo kroz posledice dela. Falk (*Richard A. Falk*) izneo je svoj predlog za Međunarodnu konvenciju o ekocidu 1973. godine. U ovom dokumentu ekocid je bio definisan kao bilo koja namerna ili nenamerna radnja izazvana da uništi čovekovu životnu sredinu.⁸ Pod tim radnjama se podrazumevaju upotreba bilo koje vrste oružja za masovno uništenje, upotreba herbicida koji uništavanju šume, upotreba bombi i artiljerije u takvoj količini da dovode u opasnost ljudske živote, ružičavanje velikih površina ili modifikovanje vremenskih uslova (pre svega kontrola padavina i kontrola temperature) raznim vrstama oružja koji izazivaju kisele kiše. Nastavak težnje ka kriminalizaciji ekocida desio se tokom 80-ih godina u Vitaker izveštaju izrađenom po zahtevu Potkomisije UN za unapređenje i zaštitu ljudskih prava u kome je izneta ideja da se ekocid uvrsti kao sastavni deo krivičnog dela genocida. On je ekocid tada definisao kao „negativne promene, često nepopravljive po životnu sredinu izazvane nuklearnim eksplozijama, hemijskim oružjem, ozbiljnim zagađenjem ... koje ugrožavaju postojanje čitave populacije,

---

⁴ Emma O'Brien, An international crime of „ecocide“: what's the story?, <https://www.ejiltalk.org/an-international-crime-of-ecocide-whats-the-story/>, 14.06.2021.

⁵ Björk Tord, *The emergence of popular participation in world politics: United Nations Conference on Human Environment 1972*, Department of Political Science, University of Stockholm, 1996, 15.

⁶ Richard A. Falk, „Environmental Warfare and Ecocide: Facts, Appraisal and Proposals“, *Belgian Rev. International Law*, Vol.1, 1973, 1-27.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

bilo umišljajem ili iz nemara“.⁹ Potom je u članu 26 Nacrta konvencije o zločinima protiv mira i sigurnosti čovečanstva“ iz 1995. godine predviđen ekocid kao protivpravno delo i definisan kao „namerna šteta po životnu sredinu.“¹⁰ Interesantno da Komisija za međunarodno pravo nikad nije izglasala član 26, već je tokom izglasavanja ovaj član „stavljen po strani“. Član 19 Nacrta pravila o odgovornosti države za protivpravni akt usvojen u prvom čitanju predviđao je podelu na međunarodne zločine i međunarodne delikte. Između ostalih dela u zločine je ubrajano i kršenje obaveza od suštinskog značaja za očuvanje čovekove okoline, masovno zagađivanje atmosfere ili mora, što se sa današnjeg aspekta može tumačiti kao ekocid.¹¹ Prilikom usvajanja Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda prvobitna ideja je bila da se član 26 iz Konvencije uvrsti kao zasebno krivično delo, ipak na kraju je šteta nanaeta životnoj sredini pomenuta je samo u kontekstu ratnih zločina.¹²

Dakle, još ne postoji jedinstvena definicija pojma ekocida kao krivičnog dela. Na godišnjoj skupštini potpisnica Rimskog statuta MKS Vanuatu i Maldivi su u ime grupe država koja su najranjivije s obzirom na negativne posledice klimatskih promena pozvale da se uvede međunarodno krivično delo ekocida. Njihovu inicijativu je podržala Belgija i uputila zvaničan zahtev definicije krivičnog dela.¹³ Fondacija *Stop Ecocide* 2020. godine sazvala je panel međunarodnih pravnika radi izrade zvanične pravne definicije „ekocida“.¹⁴ Na čelu ovog panela nalazi se jedan od najvećih stručnjaka međunarodnog prava životne sredine Filip Sands (*Philippe Sands*).

U stručnoj literaturi se do sada pojavilo nekoliko koncepata u pogledu pitanja na koji način je moguće definisati ovo delo kao protivpravan akt. Tako se ekocid u ekološkom konceptu može koristiti za opisivanje prirodnih procesa propadanja i transformacije ekosistema.¹⁵ Termin ekocid se takođe koristi i za pričinjenu štetu

⁹ Whitaker Report-17, <http://www.preventgenocide.org/prevent/UNdocs/whitaker/>, 14.06.2021.

¹⁰ Draft Code of Crimes against the Peace and Security of Mankind, Text adopted by the International Law Commission at its forty-eighth session, in 1996, and submitted to the General Assembly, 1996.

¹¹ James Crawford, „State Responsibility-The General Part“, *Cambridge University Press*, University of Cambridge, 2013, 35-42. Ovaj član je obrisan u drugom čitanju.

¹² Anastacia Greene, „The Campaign to Make Ecocide an International Crime: Quixotic Quest Or Moral Imperative“, *Fordham Environmental Law Review*, Vol. 30, no. 3, 2019, 19.

¹³ Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocide, <https://static1.squarespace.com/static/5ca2608ab914493c64ef1f6d/t/60d7479cf8e7e5461534dd07/1624721314430/SE+Foundatio+n+Commentary+and+core+text+revised+%281%29.pdf>, 14.06.2021.

¹⁴ E. O'Brien, op.cit.

¹⁵ Polly Higgins, *Eradicating Ecocide: Laws and Governance to Prevent the Destruction of our Planet*, Shephard-Walwyn Publishers Ltd, 2010, 133.

tokom ratnih aktivnosti kao što je bio slučaj napada Iraka na Kuvajt kada su naftne bušotine podignute u vazduh i tada je došlo do zagađenja ekosistema za vreme Zalivskog rata. Osnovna teza je da se ekocid treba tumačiti kao krivično delo u odnosu na količinu pričinjene štete, a ne na osnovu ispunjenja definisanih uslova. Prvenstveni razlog da količina nanete štete bude osnov za procenu da li je počinjeno krivično delo ili ne jeste što se šteta izazvana u životnoj sredini smatra prihvatljivom, jer je to svojevrsna posledica industrijskih aktivnosti za koje se vidi da pružaju značajne ekonomske koristi.¹⁶ Ova teza se dovodi u nezavidan položaj pri definisanju pojma ekocida, jer uspostavljajući balans između ekonomske korisnosti i štete otvara se široko polje za arbitrarnost i različita tumačenja.

Drugi koncept je antropološki. Ovaj koncept se zasniva na kriminalizaciji ljudskih aktivnosti koje uništavaju i umanjuju dobrobit i zdravlje ekosistema i vrsta unutar njih. Iz perspektive kriminološke štete, važno je imenovati takve štete kao krivična dela bez obzira na njihov sadašnji pravni status. Određena dela u pravnom sistemu su definisana kao krivična dok druga nisu.¹⁷

Da bi se razumeo ovaj drugi koncept neophodno je analizirati pojam ekosistem i iznaći adekvatnu definiciju. Koncept ekosistema je prvobitno stvoren oko 1930. godine od botaničara Tensleija (*Arthur Tansley*), ali je od tada evoluirao. Danas se pod pojmom ekosistem podrazumeva grupisanje živih bića koja dele isti biotop ili stanište i međusobno su povezane.¹⁸ Ekosistem se možda još jednostavnije može definisati kao skup formiran od živih bića i neživih elemenata životne sredine i vitalni odnos koji se uspostavlja između njih.¹⁹

Postoji i treći koncept koji težište krivičnog dela ekocida zasniva na riziku od posledice. Prema ovom konceptu odgovornost nastaje čak i ako ekološka šteta nije nameravana, ali jeste nastala kao sporedni efekat industrijske aktivnosti.

Kada se govori o definisanju ekocida kao međunarodnog krivičnog dela postavlja se vrlo interesantno teorijsko pitanje: da li je moguće ovo krivično delo učiniti nehatom, umišljajem ili je zbog značaja dela i ranijih predloga da se podvede pod definiciju genocida potreban *dolus specialis*. Interesantan stav su iznele Belgija i Urugvaj prilikom razmatranja Nacrta konvencije o zločinima protiv mira

---

¹⁶ Rob White, „Ecocide and the Carbon Crimes of the Powerful“, *University of Tasmania Law Review*, Vol. 37, No. 2, 2018, 96.

¹⁷ R. White, op. cit., 104.

¹⁸ Šta je ekosistem? Njegova definicija i značenje 2021, <https://sr.awordmerchant.com/ecosistema#menu-1>, 04.08.2021.

¹⁹ Neophodno je napomenuti da postoje dva tipa ekosistema. Prvi je kopneni u koji na primer spadaju džungle, šume, pustinje, dok drugi tip ekosistema predstavljaju vodeni ekosistemi poput okeana, močvara, jezera, itd. V. *Ibidem*.

i sigurnosti čovečanstva da za krivično delo ozbiljne štete po životnu sredinu nije potreban nijedan element namere. Dakle, prema ovom stavu za ekocid bi se moglo odgovarati po principu apsolutne odgovornosti. Sličan stav je iznela i Australija pravdajući ga činjenicom da države i pojedinci narušavaju ekosistem i izazivaju ekocid prvenstveno zbog ekonomskih interesa.²⁰ Ipak kada se dobro razmotre priroda protivpravnog akta i posledice koje izaziva, ispravno bi bilo da se ekocid smatra umišljajnim krivičnim delom. Teško bi se moglo zamisliti da bi neko mogao odgovarati ako bi nemarom ostavljao običan otpad. Prema stavovima teoretičara za ekocid su odgovorni čovek, država i transnacionalne kompanije. Stoga bi ovi akteri trebali biti odgovorni da zaustave svaku aktivnost koja može izazvati ekocid.²¹

Pošto je ekocid međunarodno krivično delo u nastajanju još uvek ne postoji jedinstvena definicija. Jedan od prvih predloga definicije ekocida pružila je Higgins (*Polly Higgins*) iznoseći predlog pred Komisijom za međunarodno pravo „Ekocid je veliki gubitak, oštećenje ili uništavanje ekosistema na datoj teritoriji (teritorijama) ... takvo da je život stanovnika ozbiljno narušen ili će to biti u budućnosti“.²² Higgins se zalagala za razvoj zakonodavstva koje bi životnu sredinu štitilo u okviru treće generacije kolektivnih ljudskih prava i na taj način bi se nametnula obaveza kolektivne dužnosti zaštite. U svojoj predloženoj definiciji ekocida, Higgins se poziva na mirno uživanje u životnoj sredini koje se odnosi na sve stanovnike date teritorije, ali i biljni i životinjski svet.²³ Higgins ekocid deli u dve vrste. Prvu vrstu čini ekocid kod koga se šteta može utvrditi i drugi koji ima nesagledive posledice.²⁴ Treba naglasiti da je ovu definiciju ekocida kao međunarodnog krivičnog dela podržao i papa Franja u svojoj izjavi.²⁵ Ovaj gest bi možda mogao imati značajan politički uticaj na unošenje ovog dela u Rimski statut MKS. Vebster (*Merriam Webster*) s druge strane ekocid definiše kao „uništavanje velikih površina prirodnog okruženja aktivnostima poput nuklearnog rata, prekomernog iskorišćavanja resursa ili odlaganja

²⁰ R. White, op.cit., 68.

²¹ Polly Higgins, Dean Short, Nigel South. „Protecting the planet: a proposal for a law of ecocide“, *Crime Law Soc Change*, 2013, 262.

²² Stop Ecocise, FAQs - ECOCIDE & THE LAW, <https://www.stopecocide.earth/faqs-ecocide-the-law>, 16.06.2021.

²³ Saloni Malhotra, „The International Crime That Could Have Been but Never Was: An English School Perspective on the Ecocide Law“ *Amsterdam Law Forum* 49, Vol. 9, No. 3, 2017, 55.

²⁴ Polly Higgins, *Earth is Our Business: Changing the Rules of the Game*, Shephard-Walwyn, London, 2012, 160.

²⁵ Pope Francis: destroying the earth is a sin and should be a crime, <https://www.stopecocide.earth/press-releases-summary/pope-francis-destroying-the-earth-is-a-sin-and-should-be-a-crime>, 16.06.2021.

štetnih hemikalija²⁶. Iz ove dve predložene definicije se može izvući zaključak da će se za buduću definiciju ekocida oslonac tražiti na ljudskoj radnji koja izaziva potpunu devastaciju ekosistema uključujući more, vazduh, biološku raznolikost. Grej (*Mark Gray*) sugerise da bi ekocid kao međunarodno krivično delo trebalo ispuniti tri uslova, a to su, da šteta pričinjena životnoj sredini prilikom vršenja ekocida bude ozbiljna, takođe drugi uslov je da šteta bude velika ili dugotrajna, te je treći uslov da šteta mora imati međunarodnu dimenziju.²⁷

Neophodno je istaknuti činjenicu da pojam ekološke štete (štete pričinjene životnoj sredini) može imati različito značenje, prvenstveno to zavisi od toga kako se shvati pojam životne sredine.²⁸ Tako Sands kada govori o ekološkoj šteti podrazumeva restriktivni i ekstenzivni pojam štete. Restriktivan pojam bi obuhvatao samo štetu nanetu prirodnoj sredini pod kojom smatra vazduh, vodu, zemlju, floru i faunu.²⁹ Nešto šire shvatanje ekološke štete bi, po mišljenju ovog autora, pored pomenutog obuhvatalo i štetu pričinjenu prirodnim resursima i stvarima koje se smatraju kulturnim nasleđem.³⁰ Grej smatra da bi apsolutna odgovornost kod potencijalnog krivičnog dela bila odgovarajuća i zbog toga što bi ovaj oblik odgovornosti doprineo i većoj prevenciji. Ovaj oblik odgovornosti bi predstavljao i nadogradnju načela „zagađivač plaća“.³¹ U novije vreme Neiret (*Laurent Neiret*) je predložio da su zločini ekocida namerna dela koja ugrožavaju bezbednost planete i počinjeni su kao deo široko rasprostranjenog ili sistematskog delovanja.³² Sve predložene definicije o krivičnom delu ekocida uspostavljaju isključivu individualnu odgovornost. Nijedan predlog ne predviđa odgovornost državnih organa. Put ka konačnoj definiciji ekocida izgleda veoma dugačak.

Neophodno je osmisliti takvu definiciju ekocida koja će ovo delo razlikovati od drugih dela usmerenih ka devastaciji životne sredine. Kao i kod ostalih

---

²⁶ Dictionary, <https://www.dictionary.com/browse/ecocide>, 16.06.2021.

²⁷ Bronwyn Lay, Laurent Neyret, Damien Short, et al. „Timely and Necessary: Ecocide Law as Urgent and Emerging“, *Journal Jurisprudence*, Vol. 28, 2015, 431-452.

²⁸ Postoji šire shvatanje po kome se životna sredina smatra jedinstvom spoljašnje okoline zajedno sa čovekovim delatnostima kojima on utiče na okolinu. Sa druge strane postoji restriktivno shvatanje koje pod životnom sredinom smatra samo spoljne elemente vazduh, vodu, zemlju, floru i faunu. Opširnije, Bojana Čučković, *Primena pravila o odgovornosti države za ekološku štetu*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2012, 85-88.

²⁹ Philippe Sands Jacqueline Peel, *Principles of International Environmental Law*, Cambridge University Press, 2012, 876.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ A. Greene, op.cit., 33.

³² A. Greene, op.cit., 434.

međunarodnih zločina, prag namere mora biti visok. Ako ekocid uporedimo sa međunarodnim krivičnim delima uočava se da je za zločin protiv čovečnosti potrebno je da postoji široko rasprostranjena ili sistematska namera. Ovakav oblik namere ne bi bio primenljiv kada se govori o ekocidu pošto ekocid može nastati i iz pojedinačne aktivnosti koja može proizvesti prirodnu katastrofu.³³ Jedno od logičnih rešenja koje se nameće pri definisanju ekocida jeste da pored opšte definicije elemenata krivičnog dela, postoji i lista aktivnosti *numerus clausus* koje prouzrokuju štetu u ekosistemu.

KRIVIČNO DELO EKOCIDA U NACIONALNIM ZAKONODAVSTVIMA

Usled sve češćih poziva da se ekocid proglašava za međunarodno krivično delo treba reći da je do sada ovo delo kriminalizovano u nekoliko država. Prva država koja je pošla ovim putem bila je Vijetnam još 1990. godine. Član 342. Krivičnog zakona predviđa da svako ko učini delo genocida ili ekocida bilo u doba rata ili doba mira biće kažnjen.³⁴ Ova definicija je podložna kritici imajući u vidu da se u njoj pominje pojam ekocida koji još uvek nije precizno definisan. Ruski krivični zakonik u članu 358 kriminalizuje „masovno uništavanje faune i flore, zagađenje atmosfere ili vodenih resursa, kao i druga dela koja mogu da izazovu ekološku katastrofu“.³⁵ Krivični zakonik Ruske Federacije izričito kažnjava ekocid kaznom od 12 do 20 godina zatvora.³⁶ Član 131 krivičnog zakonika Belorusije na primer definiše ekocid kao „namerno masovno uništavanje flore i faune ili trovanje vazduha ili vode ili izvršenje drugih namernih radnji koje bi mogle prouzrokovati ekološku katastrofu“.³⁷ Kirgizanski krivični zakon ekocid definiše kao „masovno uništavanje carstva životinja ili biljaka, kontaminacija atmosfere ili vodnih resursa, kao i izvršenje drugih radnji sposobnih da izazovu nesagledivu štetu izazvanu čovekovoj životnoj sredini“.³⁸

---

³³ E. O'Brien, op.cit. Primer takvog akta je izlivanje nafte ili incident u nuklearnoj elektrani. Potencijalni primeri ekocida koje navodi *Stop Ecocide Foundation* kreću se od direktne, namerne vojne akcije, poput upotrebe agenta *Orange* i nuklearnog oružja, do katastrofa kao što su Fukušima, Černobil i Bopal.

³⁴ Viet Nam Criminal Code No.15/1999/QH10 of December 21, 1999. Art 342, <https://wipo-lex.wipo.int/en/legislation/details/5025>, 16.06.2021.

³⁵ „Criminal Code Russian Federation 1996 Art 358“. Russian-criminal-code. https://www.imolin.org/doc/amlid/Russian_Federation_Criminal_Code.pdf, 14.06.2021.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ Penal Code of Belarus 1999. Art 131. http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=54631, 24.06.2021.

³⁸ Criminal Code Kyrgyzstan, Ch. 34, art. 374, 1997, <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/kg/kg013en.pdf>, 24.06.2021.

Poslednjih godina raste svest međunarodne zajednice o uskoj povezanosti između uživanja ljudskih prava i očuvanja životne sredine. U prilog tome govore i klimatske parnice za zaštitu ljudskih prava koje su počele da se pokreću širom sveta. Ideja o zaštiti prava budućih generacija sve više dobija na zamahu nakon uspeha u slučaju Urgenda.³⁹

Grupna prava, poput prava autohtonih (starosedelačkih) naroda, često su ugrožena devastacijom prirode i upravo zato se i pokušava ovakvo ponašanje inkriminisati kao ekocid.⁴⁰ O uticaju ekocida na uživanje prava autohtonih naroda govori činjenica da starosedelci koji se oslanjaju na čistu vodu i obradivo zemljište trpe i egzistencija im je ugrožena usled velikih industrijskih projekata poput *Alberta Tar Sands project* u Kanadi koji negativno utiču na njihove šume, reke i tla.⁴¹ Ekvador je 2008. godine posvetio čitavo jedno poglavlje svog ustava Pravima majke Zemlje.⁴² Bolivija je usvojila Zakon o pravima majke Zemlje 2010. godine, dodeljujući prirodi pravo na život, biodiverzitet, vodu, čist vazduh, srazmernu obnovu i slobodu od zagađenja.⁴³ Gvatemala je nedavno donela zakon protiv ekocida i stvorila je sud za zaštitu životne sredine. Jedno gvatemalsko selo je podnelo tužbu za ekocid pred ovim sudom protiv jedne privatne kompanije.⁴⁴ Postupak je u toku i čeka se njegov ishod.

Poslednja država koja je kriminalizovala ekocid u nacionalnom pravu je Francuska 2021. godine. Nacrt krivičnog dela podnet je još 2019. godine. Prva predložena definicija je pod pojmom ekocid podrazumevala usaglašenu akciju usmerenu na uništavanje ili potpunu ili delimičnu degradaciju ekosistema, u doba mira kao i u vreme rata, na ozbiljnu i trajnu štetu po životnu sredinu i uslove života stanovništva.⁴⁵ Ovaj predlog je odbačen od strane Vlade sa obrazloženjem nedovoljne jasnosti upotrebljenih izraza i preopštosti. Ponovna inicijativa pokrenuta je 2 godine kasnije ovog puta je pojam ekocida definisan kao „bilo koja radnja koja je

---

³⁹ Opširnije, Ljubomir Tintor „Značaj slučaja Urgenda za razvoj klimatskih parnica na području Evrope“, *Strani pravni život*, god. 65, br. 2, Beograd, 2021, 249-265.

⁴⁰ Grechenkova, Oksana Y. „Certain Problems of Fighting Ecocide“, *Journal of Advanced Research in Law and Economics (JARLE)*, Vol. 8, No. 3, 2017, 821-828.

⁴¹ V. Damien Short, „Redefining Genocide: Settler Colonialism, Social Death and Ecocide“, *Zed Books*, 2016, 159-184.

⁴² S. Meheta, P. Merz, op. cit., 3-7.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ Guatemala's Environmental Crimes Court Hears First Case, <https://perma.cc/U3BW-RQ6A>, 16.06.2021.

⁴⁵ Océane Herrero, L'«écocide» tente sans succès son entrée dans la loi, 03 mai 2019, <https://www.lopinion.fr/edition/politique/l-ecocide-tente-succes-entree-dans-loi-185866>, 16.06.2021.

prouzrokovala ozbiljnu ekološku štetu počinjena sa znanjem o posledicama koje bi iz toga proizašle i koja se nije mogla zanemariti.⁴⁶

Do sada se nijedna država prilikom definisanja krivičnog dela nije bavila stepenom namere potrebnim za izvršenje krivičnog dela. Interesantno da su ovo delo kriminalizovale uglavnom države bivšeg SSSR-a. Prilikom definisanja krivičnog dela države su se uglavnom manje-više pridržavale odredbi člana 26. Nacrta konvencije o zločinima protiv mira i sigurnosti čovečanstva koja se odnosilo na namerno nanošenje široko rasprostranjene, dugoročne i ozbiljne štete prirodnoj sredini u kontekstu rata.⁴⁷ Ovaj stav je potpuno opravdan imajući u vidu da je ovaj član bio predviđen kao sastavni deo Rimskog statuta. Takođe iz uporedne prakse se može zaključiti da su države Južne Amerike na posredan način proglasile ekocid za krivično delo pre svega kroz zaštitu planete i njenih prirodnih resursa. Iz uporedne analize se vidi da je trenutno mali broj država definisao ekocid na nacionalnom nivou. Takođe može se uočiti da je samo jedna država EU (Francuska) za sada kriminalizovala ovo delo, što narušava kampanju da se ovo delo kriminalizuje na međunarodnom nivou i u okviru Rimskog statuta MKS. Nedostatak nacionalnog zakonodavstva ide paralelno sa neusklađenošću kriterijuma za identifikovanje zločina ekocida kao opšteprihvaćenog međunarodnog krivičnog dela.⁴⁸

UTICAJ KLIMATSKIH PROMENA NA EKOCID

Klimatske promene su povezane sa ekocidom i prouzrokuju mnoge prirodne katastrofe. Uništavanje životne sredine ponekad se dogodi kao posledica dramatičnog dejstva događaja (poput nuklearne eksplozije ili izlivanja nafte), ali se često dešava kao rezultat mnogih malih zagađenja koje vrše mnogi pojedinci. Neki zagovornici tvrde da se zločin ekocida može koristiti za pozivanje na odgovornost najznačajnijih generatora emisije štetnih gasova sa efektom staklene bašte.⁴⁹ Vajt (*Rob White*) tvrdi da globalno zagrevanje nastaje kao rezultat sistemskog delovanja kapitalizma.⁵⁰ Ovo je naročito interesantan stav, jer ukoliko postoji sistemski propust ne može biti odgovornih za krivično delo.

---

⁴⁶ Le terme «écocide» dans la Constitution, entre réelle volonté écologique et limites juridiques, <https://radionotredame.net/emissions/un-jour-une-info/24-06-2020/>, 18.06.2021.

⁴⁷ Polly Higgins, Daniel Short, Nigel South. „Protecting the planet: a proposal for a law of ecocide“. *Crime Law Soc Change*, Vol 59, 2013, 261.

⁴⁸ European Law Institute Ecocide, <https://www.europeanlawinstitute.eu/projects-publications/current-projects-upcoming-projects-and-other-activities/upcoming-projects/ecocide/>, 23.06.2021.

⁴⁹ How One Law Can Disput Climate Change, <https://perma.cc/M7FL-NAQW>, 22.06.2021.

⁵⁰ *Ibidem*.

Ova činjenica govori da postoje ozbiljniji problemi prilikom utvrđivanja odgovornosti kod krivičnih dela usmerenih ka uništavanju dok se odredbe o ekocidu mogu koristiti za uspostavljanje odgovornosti pojedinaca koji prouzrokuju određene ekološke katastrofe, čini se da nije u stanju da se pozabavi širim uništavanjem životne sredine u celini.⁵¹

Savremena nauka danas nedvosmisleno potvrđuje da emisije štetnih gasova uz masovno krčenje šuma predstavljaju osnovne uzroke globalnog zagrevanja. U prilog činjenici da klimatske promene imaju značajan uticaj na izazivanje ekocida govori podatak da je tokom izrade nacrtu u okviru Panela figurirala ideja da se u definiciji ekocida naročito naznači uticaj klimatskih promena, ali je to odbijeno zbog želje da se zemljama i korporacijama oteža protivljenje predloženom novom zakonu. Umesto toga, stvorena je definicija koja obuhvata najgrublje činove devastacije ekosistema.⁵²

Uticaj klimatskih promena može se videti ako se sagleda situacija sa jezerom Čad u Africi. Ovo jezero je postalo simbol štetnog uticaja klimatskih promena poslednjih decenija. Jezero Čad, smešteno je u centralnom sektoru Sahela, na južnom obodu Sahare. Njegovo isušivanje dovodi u opasnost živote stanovnika u tom području. Jezero Čad smanjilo se za 90 odsto.⁵³ Sliv jezera Čad faktički služi za snabdevanje država Čad, Niger, Nigerije i Kameruna pijaćom vodom, zatim snabdevanje ribom, a sliv obuhvata i močvare od međunarodnog značaja za očuvanje.⁵⁴ Usled ekocida, temperatura u ovom regionu raste 5 puta brže nego u drugim područjima. Stanovnici ovog regiona usled ovih negativnih efekata dovedeni su u situaciju da je njihova egzistencija dovedena u pitanje i njihova sposobnost prilagođavanja klimatskim promenama se smanjuje.⁵⁵ Ovakvo stanje izaziva međusobne konflikte, što predstavlja ozbiljan međunarodni globalni bezbednosni problem. Ovo je potvrđeno i kroz više sednica Saveta bezbednosti koje su se bavile ovim pitanjem.⁵⁶

---

⁵¹ Anastacia Greene, „The Campaign to Make Ecocide an International Crime: Quixotic Quest Or Moral Imperative“, *Fordham Environmental Law Review*, Vol. 30, No. 3, 2019.

⁵² Gardin, Legal experts worldwide draw up 'historic' definition of ecocide, <https://www.theguardian.com/environment/2021/jun/22/legal-experts-worldwide-draw-up-historic-definition-of-ecocide>, 24.06.2021.

⁵³ Danladi Yunana et al, „Climate change and lake water resources in Sub-Saharan Africa“, *Nigerian Journal of Technology (NIJOTECH)*, Vol. 36, No. 2, 2017, 648 – 654.

⁵⁴ Abhijit Mohanty, Kieran Robson, Samuel Nguening, Swayam Sampurna Nanda, Climate change, conflict: What is fuelling the Lake Chad crisis, <https://www.downtoearth.org.in/blog/climate-change/climate-change-conflict-what-is-fuelling-the-lake-chad-crisis-75639>, 24.06.2021.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ Security Council Press Statement on Acts of Terrorism in Lake Chad Basin Region, SC/14155- 1 APRIL 2020, <https://www.un.org/press/en/2020/sc14155.doc.htm>, 22.06.2021.

O uticaju klimatskih promena govore još dve situacije koje su se desile poslednjih godina. Početkom 2020. godine pod uticajem klimatskih promena i povećanog globalnog zagrevanja u Australiji je došlo do ogromnog broja požara koji su devastirali više od 10 miliona hektara šume, što je dovelo do potpunog uništavanja ekosistema na ovom prostoru. Procenjuje se da je više desetina miliona životinja stradalo, a neke biljne i životinjske vrste su ili uništene ili su dovedene u položaj da brojnost populacije neće moći da se obnovi.⁵⁷

Drugi primer devastacije izazvanog klimatskim promenama i činjenica koja svedoči o potrebi da se definiše ekocid kao međunarodni zločin i uvrsti u Rimski statut kao međunarodni zločin jeste pitanje suša na području juga afričkog kontinenta. Više temperature mora izazvane uticajem klimatskih promena, dovode do isparavanja koje dovode do suša. Tako su suše 2017. i 2019. godine izazvale uništavanje useva što je dovelo do ekstremne gladi i ogromnog broja umrlih ljudi.⁵⁸ Ekstremne nepogode prouzrokovane klimatskim promenama pogađaju sve zemlje sveta, međutim efekti posledica nisu isti. Mnogo veća verovatnoća da dođe do ekocida je u siromašnim državama gde dolazi do velike smrtnosti i uništavanja biljnih i životinjskih vrsta. Ljudi u siromašnijim zemljama imaju najmanje četiri puta veće šanse da budu raseljeni zbog ekstremnih vremenskih uslova.⁵⁹ Ove činjenice govore u prilog da je neophodna hitna klimatska akcija i uvođenje ekocida kao međunarodnog krivičnog dela.

PERSPEKTIVA EKOCIDA KAO MEĐUNARODNOG KRIVIČNOG DELA

Iako već postoje odredbe o ekološkoj šteti u međunarodnim krivičnim delima poput ratnih zločina i zločina protiv čovečnosti, postoje značajni izgledi da ekocid postane zasebno krivično delo na međunarodnom nivou i novi zločin predviđen Rimskim statutom. U prilog tome govori i činjenica da postoji jaka politička podrška usvajanju ovog krivičnog dela. Proglašenje ekocida za međunarodno krivično delo donelo bi velike promene u pristupu zaštiti ekosistema i zaštiti životne sredine. Jedna od prednosti unošenja ekocida u Rimski statut ogledala bi se u tome što bi bilo koja članica UN mogla da obavesti Savet bezbednosti o svakom događaju koji može imati posledice po ekosistem. Zatim bi Savet bezbednosti mogao proslediti slučaj MKS-u. Krivični zakonik se koristi za određivanje onoga što se smatra prihvatljivim ponašanjem, uvođenjem ekocida kao krivičnog dela i dalje će se činiti ekološka šteta, ali ona neće biti društveno prihvatljiva.

---

⁵⁷ Oxfam International, 5 natural disasters that beg for climate action, <https://www.oxfam.org/en/5-natural-disasters-beg-climate-action>, 24.06.2021.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ *Ibidem*.

Procedura za unošenje ekocida kao zasebnog krivičnog dela u Rimski statut nije ni malo jednostavna. Između formalnog predloga zemlje članice o novom krivičnom delu i ratifikacije, proces izmena mogao bi da potraje i decenijama. Šef države (ili više njih) mora da predloži izmenu Rimskog statuta uvođenjem novog krivičnog dela. Ovaj amandman mora biti podnet najmanje 3 meseca pre sastanka država potpisnica Rimskog statuta (obično Skupština, koja se održava svakog decembra u Hagu). Da bi se pristupilo raspravi potrebno je obezbediti prostu većinu država članica statuta. Nakon toga bi se pristupilo finalizaciji definicije ekocida. Za izmenu Rimskog statuta i unošenje novog krivičnog dela mora da glasa dve trećine država članica (trenutno 82 od 123), da bi se nakon toga moglo pristupiti potpisivanju i ratifikaciji.⁶⁰ Svaka država koja ratifikuje mora da sprovede zakon u svom domaćem zakonodavstvu nakon jedne godine. Iako bi ekocid tada bio krivično delo samo u državama koje ga ratifikuju treba naglasiti da zemlje koje ratifikuju mogu uhapsiti nedržavljanu na svojoj teritoriji koji su ovaj zločin počinili bilo gde. To znači da bi usvajanjem definicije ekocida i proglašenjem za međunarodni zločin i dalje građani zemalja koje nisu članice MKS-a mogli biti proglašeni odgovornima. Ovo ne bi bio prvi put da se vrši revizija Rimskog statuta imajući u vidu da je već učinjena revizija unošenjem krivičnog dela agresije.⁶¹ Imajući u vidu činjenicu da su Belgija i Kanada pokrenule zvaničnu inicijativu za reviziju statuta, a da postoji i politička podrška Makrona (*Emmanuel Macron*), uskoro se može očekivati i otpočinjanje procedure revizije.⁶² Ipak, treba biti svestan da je, iako uspe revizija statuta, potrebno određeno vreme za ratifikaciju, kao i da korporacijama i državama treba vremena da promene praksu u cilju smanjenja rizika od kolapsa i izazivanja ekocida. Nakon revizije statuta biće neophodan period tranzicije kako bi se omogućilo takvim zemljama da preusmeravaju svoje ekonomske aktivnosti kako bi sprečile kolaps ili humanitarnu katastrofu.⁶³ Deo procesa uspostavljanja izrade i posledičnog funkcionisanja novog zakona uključivaće međunarodna tela koja mogu da savetuju i pomažu.⁶⁴

Neupitno je da svi svojim pojedinačnim delovanjem doprinosimo narušavanju ekosistema i ekocidu, međutim tendencija je da za ekocid odgovaraju samo najviši državni zvaničnici, ministri, direktori transnacionalnih kompanija i rukovodioci multinacionalnih kompanija. Odgovornost bi se zasnovala na principu odgovornosti za propuste u nadzoru i propust dužne pažnje. Postoje tendencije da se

---

⁶⁰ Stop Ecocise, FAQs - ECOCIDE & THE LAW, op.cit., 34-35.

⁶¹ Više o tome, Anja Seibert-Fohr, „The Crime of Aggression: Adding a Definition to the Rome Statute of the ICC“, *American Society of International Law*, Vol.12 Issue 24, <https://www.asil.org/insights/volume/12/issue/24/crime-aggression-adding-definition-rome-statute-icc>, 19.06.2021.

⁶² Stop Ecocise, FAQs - ECOCIDE & THE LAW, op.cit., 34-35.

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ *Ibidem*.

za ekocid odgovara po principu korporativne odgovornosti za tzv. korporativne zločine, međutim Ferenc (*Benjamin Ferencz*) zastupa stav da bi pred međunarodnim sudovima i za korporativno krivično delo poput ekocida trebala postojati individualna odgovornost koja bi se utvrđivala u svakom konkretnom slučaju.⁶⁵

Međunarodni panel koji je zadužen za izradu definicije ekocida kao međunarodnog krivičnog dela sastavio je nacrt definicije ekocida koja će biti prosleđena MKS na usvajanje. Ekocid se definiše kao „ nezakonita ili bezobzirna dela počinjena sa znanjem da postoji velika verovatnoća da će te teške i široko rasprostranjene ili dugoročne štete po životnu sredinu prouzrokovati ta dela“.⁶⁶ Međunarodni panel se u svom radu prilikom definisanja elemenata ekocida naročito bazirao na postojeće presedane i praksu u međunarodnim ugovorima, međunarodnim običajima i praksi raznih međunarodnih sudova. Posebna pažnja posvećena je odredbama krivičnog prava. Struktura predložene definicije je izvedena iz člana 7 Rimskog statuta, Zločina protiv čovečnosti: prvi paragraf opisuje zločin, a drugi paragraf definiše srž elementa koji bi činili biće krivičnog dela ekocida.⁶⁷ Sends kao predsednik Panela zaduženog za izradu nacrtu definicije komentarisao je izneti predlog: „Sva četiri zločina predviđena Rimskim statutom MKS usredsređena su isključivo na dobrobit ljudi, ovo delo to naravno čini, ali uvodi novi neantropocentrični pristup, naime stavljajući životnu sredinu u središte međunarodnog prava, a to je originalno i inovativno“.⁶⁸ Komentarišući nacrt definicije član Panela i ekspert UN Fal Sov (*Dior Fall Sow*) istakla je da „Životna sredina je ugrožena širom sveta veoma ozbiljnom i trajnom štetom koja joj je naneta, a koja ugrožava živote ljudi koji u njoj žive. Ova definicija pomaže da se naglasi bezbednost naše planete“.⁶⁹ Prema stavu Panela predložena definicija stvara dva uslova za nastanak ekocida. Prvo, mora postojati velika verovatnoća da će ponašanje (koje uključuje radnju ili propust) izazvati tešku i široko rasprostranjenu ili dugotrajnu štetu po životnu sredinu. Međutim pošto postoje aktivnosti koje su legalne i društveno korisne neophodno je bilo uvesti i drugi element. Drugi uslov zahteva dokaz da su dela nezakonita ili bezobzirna. Ovaj dodatni uslov zasniva se na principima zakona o životnoj sredini, koji uravnotežuju društvene i ekonomske koristi sa štetom po životnu sredinu kroz koncept održivog razvoja.⁷⁰

⁶⁵ Josef Rybacki, Establishing the crime of ‘ecocide’, 1 February 2021, <https://www.lawgazette.co.uk/practice-points/establishing-the-crime-of-ecocide/5107209.article>, 21.06.2021.

⁶⁶ Guardin, Legal experts worldwide draw up ‘historic’ definition of ecocide, op.cit., 9.

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocide, op cit., 1-12.

Za razliku od postojeća četiri međunarodna zločina, ekocid bi bio jedini zločin u kojem šteta pričinjena ljudima, to jest čoveku nije preduslov za krivično gonjenje. Jojo Mehta (*Jojo Mehta*) član fondacije Stop Ekocid tvrdi da je u okviru nacрта za definiciju ekocida kao međunarodnog zločina bilo moguće uključiti element štete načinjene ljudima, ali s obzirom da takva šteta automatski utiče i na oštećenje ekosistema to bi bilo nepotrebno.⁷¹ Prema rečima ovog eksperta ekocid ima potencijal da bude zločin ne samo protiv ljudi, već i protiv prirode.⁷²

Jak impuls ka kriminalizaciji ekocida pružila je i EU s obzirom da je Evropski parlament predstavljajući svoj izveštaj o klimatskim promenama pozvao države članice da rade na priznavanju ekocida kao međunarodnog zločina prema Rimskom statutu.⁷³ Ono što predstavlja ogromnu prepreku da ekocid postane međunarodni zločin prema Rimskom statutu MKS jeste što je za sva dela predviđeno utvrđivanje direktne namere kod odgovornosti. To je vrlo teško utvrditi kod ekocida. Prevažno jer se za uništenje životne sredine uglavnom mogu prikupiti samo posredni dokazi. Takođe problem je što do ekocida dolazi posrednim efektima proizašlim iz dozvoljenih aktivnosti, kao što dozvoljene industrijske delatnosti emituju štetne gasove sa efektom staklene bašte koji izazivaju oštećenja na ozonskom omotaču.

Još jedna od prepreka koja se može javiti je problem koji se javlja kod svih ekoloških prestupa a to je utvrđivanje uzročne veze između aktivnosti i pričinjene štete. Takođe multinacionalne kompanije kao glavni krivci za narušavanje i devastaciju ekosistema se po važećim odredbama Rimskog statuta ne mogu pojaviti kao strana u sporu. Jedino logično rešenje jeste da se pred Međunarodnim krivičnim sudom pojave države na osnovu svoje odgovornosti za nemaran nadzor i propuste dužne pažnje.⁷⁴ Imajući ovo u vidu teško da će mnoge države želeći da prihvate usvajanje zločina ekocida i da same sebe dovedu pred optuženičku klupu. Naročito protivljenje se očekuje od država koje su ovisne o takozvanoj prljavoj industriji, te države čija ekonomija ovisi o uglju.

UN je 2018. godine izneo izveštaj u kojem je ukazao na potencijalne prepreke pri usvajanju ekocida kao krivičnog dela. U izveštaju je utvrđeno da je trenutni pravni sistem o zaštiti pravnog režima zaštite životne sredine nejasan i fragmantaran. Bez jedinstvenog sveobuhvatnog pravnog okvira ili institucije i uglavnom

---

⁷¹ How 165 Words Could Make Mass Environmental Destruction An International Crime, June 27, 2021, <https://www.npr.org/2021/06/27/1010402568/ecocide-environment-destruction-international-crime-criminal-court>, 03.08.2021.

⁷² *Ibidem*.

⁷³ E. O'Brien, An international crime of „ecocide“: what's the story?, op.cit.

⁷⁴ *Ibidem*.

dobrovoljnih i neobavezujućih obaveza, međunarodno pravo životne sredine ne može se koristiti za procesuiranje ekocida.⁷⁵

Treba naglasiti da kada bude doneta konačna definicija ekocida kao krivičnog dela, moraće da se prihvati i postigne široki globalni politički konsenzus da bi se izvršile neophodne izmene i dopune Rimskog statuta. Do usvajanja ekocida kao međunarodnog krivičnog dela je dug put, iako se određeni vremenski okviri ne mogu garantovati, interesovanje za kriminalizaciju brzo raste. Ovo je podstaknuto neuspehom 25-godišnjih klimatskih pregovora da uspostave bilo kakvu značajnu zakonodavnu i političku promenu, kao i osnovnim mobilizacijama širom sveta koje su prepoznale potrebu za konkretnim primenljivim rešenjem.⁷⁶

Trenutno se zbog prevelikog broja ekoloških slučajeva iznašlo rešenje da se do usvajanja ekocida kao međunarodnog zločina ovo delo razmatra u okviru krivičnog dela protiv čovečnosti. MKS je nagovestio da će dati prednost zločinima koji uključuju uništavanje životne sredine, eksploataciju prirodnih resursa i oduzimanje zemlje. Trenutno se razmatra postoji li osnova za istragu protiv brazilskog predsednika Bolsonara (*Jair Bolsonaro*) za zločine protiv čovečnosti, povezane sa štetom u životnoj sredini i kršenjem prava domorodačkih naroda u Brazilu u području Amazonije.⁷⁷ Tužilaštvo MKS-a 2016. godine objavilo je dokument o politici o odabiru i određivanju prioriteta. Ovaj dokument o politici je izložio prioritete u predmetima koje bi tužilac trebao istražiti i pokrenuti pred Sudom, nekoliko odredaba odnosi se i na štetu izazvanu životnoj sredini.⁷⁸ Tužioci pred MKS sada prepoznaju 3 vrste ekoloških prestupa: uništavanje životne sredine, ilegalna eksploatacija prirodnih resursa, ili nezakonito oduzimanje zemlje. Ovo svakako pruža oslonac i putokaz da se ipak može očekivati prihvatanje ekocida kao međunarodnog krivičnog dela.

ZAKLJUČAK

Može se zaključiti da je borba za proglašenje ekocida kao međunarodnog krivičnog dela dugotrajna i da je prošla kroz nekoliko faza. Iako međunarodno pravo još uvek ne prepoznaje ekocid kao međunarodni zločin iz više razloga, prvenstveno iz razloga nepostojanja opšteprihvaćene i precizne definicije pojma ekocida,

---

⁷⁵ European Law Institute Ecocide, <https://www.europeanlawinstitute.eu/projects-publications/current-projects-upcoming-projects-and-other-activities/upcoming-projects/ecocidel/>, 23.06.2021.

⁷⁶ Stop Ecocise, FAQs - ECOCIDE & THE LAW, op.cit.

⁷⁷ Indigenous leaders want the ICC to try Bolsonaro for crimes against humanity, <https://www.lifegate.com/bolsonaro-crimes-against-humanity-icc-interview/>, 21.06.2021.

⁷⁸ Office of the Prosecutor, Policy Paper on Case Selection and Prioritization, INT'L CRIM. CT. 2016, https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/20160915_OTPPolicy, 23.06.2021.

sa sigurnošću se može reći da postoji jaka međunarodna podrška da se ovo delo uključi u Rimski statut MKS kao zaseban međunarodni zločin. Značajan impuls na tom putu pružio je rad Panela sastavljenog radi stvaranja međunarodno priznate definicije ekocida. Iako je postojalo neslaganje o stepenu namere potrebne za vršenje dela u teoriji iz predložene definicije Panela može se izvesti zaključak da je za ovo delo potreban visok stepen namere. Takođe iako svi ljudi doprinose svojim delovanjima ekocidu predviđeno je da za ovo delo odgovaraju samo najviši državni nosioci i direktori multinacionalnih kompanija.

Kada se sagleda pitanje ekocida na nacionalnom nivou zaključuje se da je veoma mali broj država, pre svega bivše države SSSR-a i nekoliko država Južne Amerike, uvrstilo ovo delo u svoje krivične zakonike, pri tom uglavnom koristeći vrlo slične definicije preuzete iz člana 26 Nacrta konvencije o zločinima protiv mira i sigurnosti čovečanstva.

Negativan uticaj klimatskih promena na izazivanje štete u životnoj sredini koja bi mogla da se kvalifikuje kao „ekocid“ je neupitan. Ekstremne nepogode poput suša, isparavanja jezera, krčenja šuma dovodi do gubitka ljudskih života, uništavanje biljnog i životinjskog biodiverziteta i na kraju do devastacije čitavog ekosistema. Krčenje šuma dovodi do povećanog porasta temperature, što umanjuje prirodne resurse i prouzrokuje smrt ljudi i međusobne ratne sukobe.

Nesumnjivo je da na putu ka proglašenju ekocida kao međunarodnog zločina stoji nekoliko prepreka koje su iznete i analizirane u samom radu. Međutim, sve jača politička podrška ka kriminalizaciji ovog dela govori u prilog da je izvesno da će u bliskoj budućnosti ekocid postati međunarodni zločin predviđen Rimskim statutom.

LJUBOMIR TINTOR
Ph.D. candidate, Faculty of Law
University of Belgrade

PERSPECTIVE OF ECOCIDE AS AN INTERNATIONAL CRIME

Summary

The paper discusses the possibility of ecocide becoming an international crime under the Rome Statute of the International Criminal Court. The paper points out the history of initiatives that called for the criminalization of this act. Article analyses the Previous proposals for the definition of ecocides puts an emphasis on the work of the Panel in charge of creating an internationally recognized definition. It will be seen why it is difficult to define ecocide as a crime that is generally accepted. The elements of the crime are considered, then the degree of intent required to commit ecocide, as well as the theoretical concepts that have emerged related to this issue. The elements that make up the essence of this crime are considered. The article also analyzes the question of who and under which conditions

can be considered responsible for ecocide. Special attention is paid to the issue of how ecocide has been regulated in some national legislations so far, and a comparative analysis is being performed. It is also pointed out that the harmful effects of climate change significantly contribute to ecocide, especially in the poorer parts of our planet. The end of the article points out the obstacles that exist for the inclusion of ecocide in the Rome Statute and the perspective of ecocide as an international crime.

Key words: ecocide, climate change, Rome Statute of the International Criminal Court, environment, international crime

Literatura

Brosimmer F., *Ecocide: A Short History of Mass Extinction of Species*, Pluto Press, 2002.

Crawford J., *State Responsibility-The General Part*, Cambridge University Press, University of Cambridge, 2013.

Criminal Code Kyrgyzstan, 1997. <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/kg/kg013en.pdf>.

Criminal Code Russian Federation 1996 Russian-criminal-code. https://www.imolin.org/doc/amlid/Russian_Federation_Criminal_Code.pdf.

Čučković B., *Primena pravila o odgovornosti države za ekološku štetu*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2012.

Dictionary, <https://www.dictionary.com/browse/ecocide>.

Draft Code of Crimes against the Peace and Security of Mankind, Text adopted by the International Law Commission at its forty-eighth session, in 1996, and submitted to the General Assembly, 1996.

European Law Institute Ecocide, <https://www.europeanlawinstitute.eu/projects-publications/current-projects-upcoming-projects-and-other-activities/upcoming-projects/ecocide/>.

Falk R. A., „Environmental Warfare and Ecocide: Facts, Appraisal and Proposals“, *Belgian Rev. International Law*, Vol. 1, 1973.

Francis P., Destroying the earth is a sin and should be a crime, <https://www.stopecocide.earth/press-releases-summary/pope-francis-destroying-the-earth-is-a-sin-and-should-be-a-crime>.

Global warming of 1.5°C Report 2019 Intergovernmental Panel on Climate Change https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2019/06/SR15_Full_Report_High_Res.pdf.

Grechenko O., „Certain Problems of Fighting Ecocide“, *Journal of Advanced Research in Law and Economics (JARLE)*, Vol. 8, No. 3, 2017.

Greene A., „The Campaign to Make Ecocide an International Crime: Quixotic Quest Or Moral Imperative“, *Fordham Environmental Law Review*, 2019, Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocide, <https://static1.squarespace.com/static/5ca2608ab914493c64ef1f6d/t/60d7479cf8e7e5461534dd07/1624721314430/SE+Foundation+Commentary+and+core+text+revised+%281%29.pdf>.

Guardin, Legal experts worldwide draw up ‘historic’ definition of ecocide, <https://www.theguardian.com/environment/2021/jun/22/legal-experts-worldwide-draw-up-historic-definition-of-ecocide>.

- Guatemala's Environmental Crimes Court Hears First Case, <https://perma.cc/U3BW-RQ6A>.
- Higgins P., *Earth is Our Business: Changing the Rules of the Game*, Shephard-Walwyn, London, 2012.
- Higgins P., Short D., South N., „Protecting the planet: a proposal for a law of ecocide“, *Crime Law Soc Change*, Springer, 2013.
- Higgins P., *Eradicating Ecocide: Laws and Governance to Prevent the Destruction of our Planet*, Shephard-Walwyn Publishers Ltd, 2010.
- How 165 Words Could Make Mass Environmental Destruction An International Crime, June 27, 2021, <https://www.npr.org/2021/06/27/1010402568/ecocide-environment-destruction-international-crime-criminal-court>.
- Indigenous leaders want the ICC to try Bolsonaro for crimes against humanity, <https://www.lifegate.com/bolsonaro-crimes-against-humanity-icc-interview>.
- Lay B., Neyret L., Short D., et al. „Timely and Necessary: Ecocide Law as Urgent and Emerging“, *Journal Jurisprudence*, Vol. 28, 2015.
- Le terme « écocide » dans la Constitution, entre réelle volonté écologique et limites juridiques, <https://radionotredame.net/emissions/un-jour-une-info/24-06-2020/>.
- Malhotra S., „The International Crime That Could Have Been but Never Was: An English School Perspective on the Ecocide Law“, *Amsterdam Law Forum*, Vol. 9, No. 3, 2017.
- Mehta S., Merz P., „Ecocide - A New Crime against Peace“, *Environmental Law Review*, Vol. 17, No. 1, 2015.
- Mohanty A., Robson K., Ngueping S., Nanda S.S., Climate change, conflict: What is fuelling the Lake Chad crisis, <https://www.downtoearth.org.in/blog/climate-change/climate-change-conflict-what-is-fuelling-the-lake-chad-crisis-75639>.
- O'Brien E., An international crime of „ecocide“: what's the story?, <https://www.ejiltalk.org/an-international-crime-of-ecocide-whats-the-story/>.
- Océane Herrero, L'«écocide» tente sans succès son entrée dans la loi, 03 mai 2019, <https://www.lopinion.fr/edition/politique/l-ecocide-tente-succes-entree-dans-loi-185866>.
- Office of the Prosecutor, Policy Paper on Case Selection and Prioritization, International Criminal Court, https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/20160915_OTPPolicy.
- Oxfam International, 5 natural disasters that beg for climate action, <https://www.oxfam.org/en/5-natural-disasters-beg-climate-action>.
- Rybacki J., Establishing the crime of 'ecocide', 1 February 2021, <https://www.lawgazette.co.uk/practice-points/establishing-the-crime-of-ecocide/5107209.article>.
- Sands P., Peel J., *Principles of International Environmental Law*, Cambridge University Press, 2012.
- Security Council Press Statement on Acts of Terrorism in Lake Chad Basin Region, SC/14155-1 APRIL 2020, <https://www.un.org/press/en/2020/sc14155.doc.htm>.

- Seibert-Fohr A., „The Crime of Aggression: Adding a Definition to the Rome Statute of the ICC“, *American Society of International Law*, Vol.12, Issue 24, <https://www.asil.org/insights/volume/12/issue/24/crime-aggression-adding-definition-rome-statute-icc>.
- Short D., „Redefining Genocide: Settler Colonialism, Social Death and Ecocide“, *Zed Books*, 2016.
- Šta je ekosistem? Njegova definicija i značenje 2021, <https://sr.awordmerchant.com/ecosistema#menu-1>.
- Statement by Government Republic of Vanuatu 7th decembre 2019, https://asp.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/ASP18/GD.VAN.2.12.pdf.
- Stop Ecocise, FAQs - ECOCIDE & THE LAW, <https://www.stopecocide.earth/faqs-ecocide-the-law>.
- Tintor Lj., „Značaj slučaja Urgenda za razvoj klimatskih parnica na području Evrope“, *Strani pravni život*, god. 65, br. 2, Beograd, 2021.
- Tord B., *The emergence of popular participation in world politics: United Nations Conference on Human Environment 1972*, Department of Political Science, University of Stockholm, 1996.
- Viet Nam Criminal Code No.15/1999/QH10 of December 21, 1999. Art 342, <https://wipo-lex.wipo.int/en/legislation/details/5025>.
- Whitaker Report, <http://www.preventgenocide.org/prevent/UNdocs/whitaker/>.
- White R., „Ecocide and the Carbon Crimes of the Powerful“, *University of Tasmania Law Review*, Vol. 37, No. 2, 2018.
- Yunana D. A., et al, „Climate change and lake water resources in Sub-Saharan Africa“, *Nigerian Journal of Technology (NIJOTECH)*, Vol. 36, No. 2, 2017.

Datumi prijema i prihvatanja rada

Primljen: 23.09.2021.

Prihvaćen: 14.10.2021.

ORIGINALAN NAUČNI RAD